

volien examplar la fe catòlica, en quant hi fahien lur poder e no podien adur a compliment ço que tant desiraven» (*Blanq.* I, 263.18).

Catolicitat. Catolicisme [1803, Belv.].

Catòptric, V. *cata-* Catorze, -zè, V. *quatre*

CATRA, 'explicacions' (res a veure amb el castellà *cata*), pronúncia vulgar de *càtedra* (CADIRA); d'ací amb el sufix *-all* (pron. dialectalment *-ai*) 'romanços enraonies' (*DAG.*) (no seria comprensible fraseològicament ni pel sentit que això vingués d'una frase castellana *qué trae*, com suposa *AlcM*); sembla tenir un sentit semblant un terme afectiu menorquí, que llegim en una cobla popular: Bon any que tenim, Joana, / per alçar s'úi! / Viva viola i *catríu!* / enguany que tenim s'anyada / tan abundosa!» (Camps i Merc., *Folkl. Men. Poesia* I, 167), només és que ací s'hi deu haver barrejat una expressió popular *quatr'uis* 'quatre ulls, home amb ulleres', d'on un *quatrui* 'persona saberuda, que *dóna catra* de tot'.

Catrai, V. *catra*

CATRE, 'llit lleuger per a una sola persona', pres (per via del castellà) del port. *catre*, mot provinent de la Índia, del tamul *kaṭṭil* 'llit, sofà', que provenia del sànscr. *kaṭṭa*. □ 1.ª doc.: 1789 (*DAG.*).

En castellà des de 1578, en portuguès des de 1525 i *càtele* ja 1510. Veg. *DCEC* (CATRE I, 732), i Hobson-Jobson, *A Glossary of Anglo-Indian Words*, 264a.

DERIV.: *Catrejar. Catret. Catrí* (cf. l'acc. 2 de *catre*, *AlcM* i les de *catret*), mall. «carretó de colcar, menut, senyorívol» (*BDLC* IV, 389); *catrinet*.

CRF.: *Catre-baül*.

CATRECÒLICA, 'espècie de capot llarg que ens cobreix de dalt a baix', probablement alteració de *capa* *categòrica*, en el sentit de 'vestit de solemnitat', si bé modificat per influència del vulgar *catredàtic* (per *catredàtic*). □ 1.ª doc.: c. 1880, *DAG.*

Aquest registra *catacòlica* mall. «traje talar y ancho» i *catracòlica*, *-òliga*, com a recollit a la Plana de Vic i Puigcerdà «roba d'abric exterior, com jupa, levita, jec llarg i ample, capa grossa» — 's'ha posat la *catracòlica* i el barret i ha marxat'. A Menorca *categòria* 'espècie de levita llarga' (Ciutadella) i Ignasi Iglésias va usar una variant *catacòria* a *Fructidor* (*DAG.*). N'hi ha prou amb aquestes variants per fer versemblant l'etimologia *capa* *categòrica*, si bé amb influència de *capa* *catredàtica*, si tenim ben present que tota la gent senzilla diu *catredàtic*, etimologia que ens recorda la de *GRAMALLA* < *gramària* < *VESTIS* *GRAMMATICA*, vestit llarg com una *catrecòlica*. Pensem també que en els exercicis de càtedra predominaven les discussions a base de lògica i moral escolàstica, amb les seves *categories*, *catgoremes*, i imperatius *categòrics*: en el mateix llibre de J. Ruyra que forneix a *AlcM* l'ex. citat per aquest dicc., o sigui *La Parada*, un savi escolar vivia «somiant *categories* i mòna-

des i vacuïtats» (p. 82). De primer *categòrica* es degué metatitzar en *catecòrica* d'on els citats *catacòria* i *categòria*.

⁵ *Catolades* potser sí que està per *cot-* de *còtol*, variant mossàrab de *còdol* a Massalió i a Mallorca, però és increïble que tal cosa s'usi a Olot i això deu ser errada d'*AlcM* (per Bot?); sembla que aquest ho treu del *DAG.*, on la localització vacillant «Alguaire o Empordà» traeix clarament una informació de segona mà, vagament localitzada: d'Alguaire, o altre lloc del Segrià fronterer, sí que ja podria ser-ho.

Catrella segurament no és més que una mala notació i errada de Griera per *kātrēla* = *cant(a)rella* ¹⁵ *Catret, catrí*, V. *catre* *Catso* per *capço*, V. *cap* *Catífol*, V. *caduſ* *Catxa, catxacua*, V. *acotar*

CATXALAGUA, 'centaura, planta: *Eriothraea centaurium*' (*BDC* XVII, 12; *DFa.*); cf. cast. *canchalagua* (var. *cachanlagua*), de l'arauc. *kačánlawen*, significat 'herba medicinal' (*DCEC* I, 627-8). J. G.

CATXALOT, una espècie de balena, cetaci de la família dels fisetèrids; documentat primerament en Lab. 1888, i en *DAG.*; ¹ igual que el cast. *cachalote* (1795), fr. *cachalot* (1751), del port. *cachalote*, variant de *cacholote*, i aquest format damunt *cachola* 'cap gros' (*DCEC* I, 564b54-56); de l'accepció nàutica d'aquest mot port., 'curva que forma el coll d'un pal en què descansen els baus de les cofes', vénen el cast. *cachola* (1832, *Dicc. Mar. Esp.*) i el cat. *catxola* (Lab. 1888). J. G.

¹ «Montjuich, ajassat com un *catxalot* sobre la platja», Pons i Massaveu, *La colla del carrer*, 1887, p. 116.

CATXAMARINA, 'barca petita de dos pals, que arbora dues veles hissades al terç' (Lab. 1888); cf. cast. *cachamarina* (1831), *quechemarin* (1843), que ve del fr. *caiche marin* venint *caiche* de l'angl. *keitch*, abans *cache* i *catch*, que sembla ser derivat de *catch* 'agafar' (*DCEC* III, 936). J. G.

CATXAMONA, 'cop donat al clatell, o cop donat al cap' (Massalió, Vinaròs: *AlcM*); *DAG.* cita un ex. del Rector de Vallfogona: «un tigre 'ls fassa a tots la *catxamona*» (S. XVII); variant *catxamorra* (Llofriu: *AlcM*); l'arag. Sieso, 1720, *dóna* aquesta definició: «golpe que se da con toda la mano encorvada a las narices, baxando la mano apretada asta la barba raspando»; són creacions expressives suggerides pel cast. *cachete* (derivat de *cache*). J. G.

CATXAP, m., 'conill jove', mot del cat. merid. i occid., emparentat amb el cast. *gazapo* i el port. *caçapo* (amb var. *cachapo*), d'origen incert; el sufix és indubtablement d'origen pre-romà, i el radical deu ser-ho també si no és relacionat amb *çaçar*. No tenim documentació antiga d'aquest mot regional,¹ però de la seva antiguitat no hi pot haver dubtes, sobretot